

Augustus 2021

58ste JAARGANG
No.2

NATZWEILER BERICHTEN

VAN DE

"STICHTING VRIENDENKRING VAN OUD-NATZWEILERS"

=====

BESTUUR

Voorzitter:

**Rutger Bakels
Tel: 035 - 6936733**

Secretaris:

**Roelof Schutrup
Tel: 010 – 4622384
E-mail: roelofschutrup@gmail.com**

Penningmeester:

**Marjolijn de Loos
Mob: 06-51803406
E-mail: marjolijndeloos@gmail.com**

**Bankrekening stichting:
NL26INGB0000394148**

Redactie:

**N. Planjer & M. de Loos
Tel: 06-24769585
E-mail: nplanjer@hotmail.com**

Website:

www.Natzweiler.nl

Mail:

info@natzweiler.nl

© Copyright Stichting Vriendenkring van Natzweilers. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopiëren, opname of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur.

INDEX

	Pag.
1. Bestuur	1
2. Index	2
3. Van de Redactie	3
4. Mededelingen:	
a. bedankjes	4
b. familieberichten	4
c. overige	4
5. Laatste afscheid van Ernst Sillem	5
6. Natzweilerreis september 2021	6
7. Terugblik Herdenking 4 mei 2021	8
8. Voorstel Pilotstudie rol NS door NIOD	11
9. Van de Penningmeester	16
10. De Giroloterij & vfonds	17
11. Boekbespreking	18
12. Arq Psychotrauma en Expertgroep	19
13. Colofon	20

VAN DE REDACTIE:

Activiteiten jaar 2021

Jaarlijkse herdenkingsreis 2021 van 09-13 september 2021
Informatie bij:

Marjolijn de Loos,
Tel no 06-51803406
Email: marjolijndeloos@gmail.com

Jaarlijkse herdenking 06-11-2021 bij NM Kamp Amersfoort
Informatie bij:

Roelof Schutrup
Tel no 06-14729450
Email: roelofschutrup@gmail.com

Met vriendelijke groet,
Het Bestuur

MEDEDELINGEN:

a. Bedankjes

b. Familieberichten

Na een lang en bewogen leven is Jaap Kraaijeveld, echtgenoot van Els Teeuwsen, overleden. Na de afscheidsplechtigheid in crematorium Ockenburgh vond een, geheel naar Jaap's wens, Indische maaltijd plaats. Het bestuur wenst Els en haar naasten vele sterkte met dit verlies. We zullen hem missen.

De redactie ontving het verdrietige bericht van het overlijden van Wies Jeukens-Reijntjes, dochter van Jef Reijntjes. Ze is overleden op 7 juli 2021. Het afscheid heeft vanwege coronamaatregelen in besloten kring plaatsgevonden. Wij wensen de familie, vrienden en bekenden heel veel sterkte toe met het dragen van dit verlies.

c. Overige

LAATSTE AFSCHEID VAN ERNST SILLEM

Op zijn verjaardag 14 juli 2021 vond een intieme herdenkingsbijeenkomst plaats in de **Kerk aan Zee** te Muiderberg. Na afloop is zijn as bijgezet in het familiegraf op de Algemene Begraafplaats aldaar. Henk zorgde als een uitmuntend ceremoniemeester dat alles goed verliep.

Mooie en warme woorden werden er gesproken, door zijn 'kleine zusje Agnes' zoals hij altijd zei, over hun gelukkige jeugd.

Ewa, dochter van de te vroeg overleden zoon Michiel, stak de kaars aan.

Jos Sinnema refereerde aan het project 'Geen Nummers maar Namen' waar Ernst ook aan mee gedaan heeft.

De zonen van Ernst haalden hun herinneringen aan hem op over het leven in Marokko en later Frankrijk.

Margriet Sillem, dochter van zoon Jeroen, sprak over de vele familievakanties in het heerlijke huis, met zwembad, in Pernes.

Onder het bekende lied van Vera Lynn namen wij nu definitief afscheid van Ernst waarna de familie zijn as bijzette.

Na afloop was er een gezellig samenzijn en werden vele herinneringen opgehaald.

Zo is er nu echt een einde aan een bijzonder tijdperk gekomen. De oud-Natzweilers zijn herinnering geworden.

Aan ons de taak de geschiedenis van deze moedige mannen levend te houden en door te geven.

NATZWEILERREIS SEPTEMBER 2021

De reis zal dit jaar plaatsvinden van **09-13 september**.

Hoe de regels tegen die tijd in september zijn zullen wij af moeten wachten. Uiteraard houden wij ons aan alle, dan geldende, voorschriften, in Nederland en Frankrijk!

Ook dit jaar heeft Kapitein G.L. van Dodewaard, onze Gabe, toegezegd de medische zorg tijdens deze reis, weer op zich te willen nemen.

Vrijdag avond vindt onze eigen fakkelwacht plaats in het gerestaureerde Monument

Onze Nederlandse herdenking is traditiegetrouw op zaterdag ochtend in de Askuil bij de Nederlandse herdenkingsplaquette. Bij onze herdenking is uiteraard de nieuwe Defensie Attache, Michel Hubregtse met zijn echtgenote Heleen, aanwezig. Ook zien we de bekende gezichten van Roeland Böcker, permanent vertegenwoordiger bij de Raad van Europa en Jolien Schukking, de Nederlandse rechter bij het Hof voor de Rechten van de Mens, ook uit Straatburg. Nieuw voor ons is de plv. Permanent vertegenwoordiger, Loek ten Hagen. Echter, het is zijn 2^e keer, net als Michel, dat hij bij een kranslegging in de Askuil is. Vorig jaar, toen wij op het allerlaatste moment de reis moesten afzeggen vanwege de Corona maatregelen, namen zij de honneurs voor Nederland waar en legden een krans bij onze steen.

Tot onze grote vreugde zal de president van de Hoge Raad der Nederlanden, mevrouw Dineke de Groot, aanwezig zijn, een korte toespraak houden en een krans leggen.

Na de herdenking is er de mogelijkheid het kamp te bezoeken. Rond het middaguur vertrekken we naar Metzger voor een gezamenlijke lunch.

Het CERD organiseert op zondag een internationale herdenking. Zij hebben op zaterdag avond een fakkelwacht.

Tijdens deze plechtigheid zal er ook eer aan Ernst gegeven worden. Door een foto bij het monument te plaatsen.

Voorlopig Programma
Donderdag 09 september 2021

18.00 uur Borrel
19.30 uur Welkomstdiner
23.30 uur Sluiting bar

Vrijdag 10 september 2021

08.30 uur Ontbijt
09.30 uur Vertrek naar de steengroeve voor een rondleiding
12.30 uur Lunch
14.00 uur naar kamp Alg Vergadering CIN/vrij bezoek kamp
18.00 uur Diner
20.15 uur Vertrek kamp
21.00 uur Fakkelwacht
23.30 uur Sluiting bar

Zaterdag 11 september 2021

08.00uur Ontbijt
09.00 uur Vertrek kamp
10.00 uur Nederlandse herdenking.
12.30 uur Lunch Metzger, middag vrij
19.00 uur Diner
23.30uur Sluiting bar

Zondag 12 september 2021

08.00 uur Ontbijt
09.30 uur Vertrek naar kamp
10.30 uur Internationale herdenking
12.30 uur Lunch Mutzig, middag vrij
19.00 uur Afscheidsdiner
23.30 uur Sluiting bar

Maandag 13 september 2021

08.00 uur Ontbijt
09.00 uur Vertrek

TERUGBLIK 4 MEI HERDENKING (Nat. Comité 4 en 5 mei)

Speech André van Duin

2021, Dodenherdenking in de regen,

de hemel, huilt met ons mee...

Toen ik in 1947 werd geboren, vlak na de oorlog in Rotterdam, was die stad druk bezig met de wederopbouw. Het puinruimen en herstellen van de enorme schade die door het Bombardement was veroorzaakt.

Op 14 mei 1940 werd de binnenstad door zo'n 60 Duitse bommenwerpers, in nog geen 20 minuten met de grond gelijk gemaakt. Ruim 80.000 mensen werden dakloos, Ontelbare gewonden, en honderden doden... In nog geen 20 minuten. Der Luftwaffe, keerde tevreden huiswaarts.

Onder de dreiging dat Amsterdam, Den Haag en Utrecht hetzelfde lot zouden ondergaan, capituleerde Nederland. Het was 't begin van 5 jaar bezetting, angst, onzekerheid, ontbering en onderdrukking.

In Rotterdam kregen net als in vele andere steden alle mannen tussen de 17 en 40 jaar, het bevel zich te melden für die Arbeits-Einsatz... Dwangarbeid... Wegen en bruggen werden afgesloten, zodat niemand kon ontsnappen. Op onderduikers en zij die wilden vluchten, werd meteen geschoten. Het was de grootste razzia uit de geschiedenis van ons land. Mijn vader werd ook opgepakt en per trein naar Duitsland gedeporteerd. Wat hij daar precies heeft gedaan, en welke ontberingen hij moest doorstaan, heeft ie nooit iets over verteld. Als ik er wel eens naar vroeg zei hij altijd: 'Dat wil je niet weten, jongen' Hij had het overleefd... Maar je moest niet vragen: Hoe...

Bij ons thuis werd dus niet, of nauwelijks over de oorlog gesproken. Pas toen ik naar de lagere school ging, kreeg ik voor het eerst te horen wat er eigenlijk allemaal gebeurd was in die tijd. Hoeveel doden er waren gevallen...

Honderdduizenden doden. Burgers, verzetsstrijders, slachtoffers van de Holocaust, de velen die omkwamen of vermoord werden in de kampen in zuidoost Azië. Maar ook alle militairen, die toen naar het front zijn gestuurd, en nooit meer terugkwamen.

Over hen wordt nu gezegd: 'Zij vochten voor onze vrijheid', en dat is ook zo. Maar waarschijnlijk dachten zij vooral: 'Hoe overleven we deze Hel?... en als we het overleven, bestáát Nederland dan nog wel?'

Ik woon nu ruim 30 jaar in deze stad. Toch ben ik op 4 mei nog nooit naar de dodenherdenking op deze Dam geweest. In plaats daarvan loop ik altijd naar de Westermarkt, niet zo ver hier vandaan. Daar ligt op het pleintje achter de Westerkerk, nog een oorlogsmonument. Niet zo groot als dit, maar wel net zo indrukwekkend, het Homomonument.

Ook daar zijn vanavond, net als hier, om 8 uur de vele doden herdacht. Drie grote roze driehoeken op de grond, vormen het symbool van discriminatie en vernedering. Er liggen daar altijd bloemen, het hele jaar door. Op het monument staat een dicht-regel, van de joodse schrijver Jacob Israël de Haan: 'Naar Vriendschap, Zulk Een Mateloos Verlangen'.

Het feit dat wij in Nederland sinds 1987, als eersten in de wereld, zo'n monument hebben, tekent onze vrijheid... De Vrijheid dat iedereen, hier zichzelf mag zijn. Zonder dat iemand anders daar wat van zegt.

De Nederlandse grondwet ademt verdraagzaamheid en tolerantie. Je kunt hier over het algemeen doen en laten wat je wilt, en zeggen wat je wilt... Je bent hier vrij. Vrij met de oorlog als het negatief, van de kleurenfoto van de vrede.

En morgen vieren we die vrijheid.

Ondanks alle beperkingen die het corona-virus met zich meebrengt, vieren we onze vrijheid... Ik ook. Maar ik doe dat wel in de overtuiging, dat ook ik verantwoordelijk ben, om die vrijheid van ons door te geven, aan de nieuwe generatie. Want, het is al vaak gezegd, 'vrijheid is niet vanzelfsprekend'. Het had ook heel anders kunnen aflopen... Toen... 76 jaar geleden. Dan had ik deze toespraak misschien nu, in het Duits moeten doen.

Daarom ben ik Dankbaar...

Dankbaar, dat ik in vrijheid kan leven,
en apetrots, dat ik in Nederland woon.

Amara van der Elst: spoken word-voordracht

waar woorden tekortschieten
raakt de waarheid het hardst
wat gedaan is zouden we liever vergeten
maar niet de lessen die het meebracht
want waar de een niet weet
kan de ander aanvullen
waar we nooit geweten
is soms het schadelijkst
soms willen we alles maar loslaten
maar wanneer we de handen openvouwen
zien we niet wat we allemaal op ons rug dragen
de rouw zelfs voor onszelf onzichtbaar geworden
de wonden onzichtbaar
want hoe verzacht je oude pijn met nieuwe woorden?
is het 'geleden onder' of 'gestreden voor'
wanneer twee verhaallijnen door mijn bloed stromen
waar Indo en Nederlander in één lichaam samenkomen
wie is dan de sterkste vechter in de kooi?
ik leerde half en half maken heel mooi
er is gevochten en gevallen voor waar ik nu sta
ogen nog vochtig in dankbaar bestaan
bewust van verleden
wijzer in het heden
de pijn morgen nog steeds niet volledig verdwenen
er zijn wonden onder de huid die niet helen
nog honderden ongehoorde verhalen te delen
je hoort de echo in de stilte
niet wie harder schreeuwt
maar stiller denkt
niet wie harder schreeuwt
maar stil herdenkt

Voorstel voor pilotonderzoek

De Nederlandse Spoorwegen tijdens de Tweede Wereldoorlog

Duur: zes maanden

1. INLEIDING

Op initiatief van de NS heeft op 20 januari 2020 een gesprek plaatsgevonden tussen Bartho Boer en Rutger Hamelynck (NS) en Frank van Vree, directeur van het NIOD. Dit gesprek had een oriënterend karakter, met als startpunt de bereidheid van de NS om gehoor te geven aan het advies van de *Commissie Individuele Slachtoffers WOII Transporten NS* om nader onderzoek te doen naar de rol van NS in de Tweede Wereldoorlog.

De Commissie heeft het advies voor nader onderzoek in haar rapport als volgt verwoord:

"De Commissie adviseert NS een diepgaand onderzoek te doen instellen naar de rol van NS tijdens de Tweede Wereldoorlog waarbij het perspectief is gericht op 'transporten tijdens de oorlog', met het oog op het verdiepen van het historisch inzicht en de reflectie op het eigen handelen in de oorlogsjaren. Zoals eerder opgemerkt is door vertegenwoordigers van de geraadpleegde groepen nadrukkelijk te kennen gegeven dat grote behoefte bestaat aan meer informatie en historisch inzicht in de rol die NS tijdens de oorlog heeft gespeeld. De Commissie onderschrijft dat, zeker nu haar is gebleken dat het perspectief van 'transporten tijdens de oorlog' in de volle breedte nooit onderwerp van historisch onderzoek is geweest. Het onderzoeken van bronnen die met name meer licht kunnen werpen op het uitvoeren van transporten in opdracht van de bezetter, kan de eigen reflectie op deze episode in de geschiedenis van het bedrijf verdiepen, bijdragen aan het historisch perspectief op de oorlogsjaren in Nederland en daarmee ook recht doen aan de gevoelens van andere slachtoffers van transporten in opdracht van de bezetter, die niet voor de individuele tegemoetkoming waarover dit advies is uitgebracht, in aanmerking komen."

De NS heeft het NIOD om advies gevraagd hoe zo'n onderzoek zou kunnen worden opgezet. In het gesprek heeft het NIOD aangegeven dat het hoe dan ook raadzaam is om eerst een vooronderzoek te beginnen, om te beoordelen of er bronnen zijn die meer inzicht zouden kunnen verschaffen op het handelen van de NS en het kader waarbinnen dat handelen kan worden geïnterpreteerd.

De NS heeft in dit gesprek aangegeven graag een dergelijk advies te ontvangen, met een voorstel voor een opzet en aanpak, en een structuur waarbinnen de wetenschappelijke kwaliteit van het onderzoek kunnen worden geborgd. Daarbij zou het NIOD ook moeten aangeven in hoeverre het instituut hierin een rol wil spelen.

In deze notitie willen we een aantal lijnen voor verder onderzoek uitzetten. Hiertoe heeft overleg plaatsgevonden, zowel met deskundigen binnen het NIOD, als enkele externe deskundigen.

2. KARAKTER VAN HET ONDERZOEK

2. Karakter van het onderzoek

Uitgangspunt van dit voorstel is dat het onderzoek een antwoord zal moeten kunnen geven op de kernvraag die de NS zichzelf in het licht van het verdiepen van het historisch inzicht en de beoogde zelfreflectie heeft gesteld: de vraag naar het beleid van de NS, alsmede de verantwoordelijkheid van het bedrijf voor dit beleid en het daaruit voortvloeiende handelen,

in het bijzonder ten aanzien van de transporten tijdens de Tweede Wereldoorlog, in de volle breedte.

Het is evident dat het handelen van de NS in oorlogstijd niet geïsoleerd kan worden onderzocht. Het gaat immers om de bedrijfsvoering door de directie van de NS in interactie met de Nederlandse overheid en het Duitse bezettingsbestuur. Dat neemt evenwel niet weg dat de vraag naar de mate waarin en de wijze waarop dit handelen binnen de toenmalige verhoudingen al dan niet zelfstandig werd vormgegeven, leidend zou moeten zijn, juist in het licht van de kwestie van de verantwoordelijkheid van het bedrijf. Daarmee is ook de reikwijdte van het vooronderzoek aangegeven: dit zal verder moeten gaan dan louter te onderzoeken in welke mate de NS betrokken is geweest bij transporten van honderdduizenden Nederlanders en daar inkomsten uit heeft verworven. Dat is allang bekend, al ontbreken tot dusver de precieze aantallen en andere details.

Het onderzoek zal zich derhalve vooral richten op het handelen van de NS in de context van de verhouding en de interactie tussen de NS en andere instanties, en de praktijken die zich daarbinnen ontwikkelden. Daarbij dient uitdrukkelijk in het oog worden gehouden dat

1. de NS sinds 1937 weliswaar een zelfstandige N.V., maar *de facto* functioneerde zij als een staatsbedrijf, met een directe link met de overheidsbureaucratie, in het bijzonder het departement van Verkeer en Waterstaat. De staat was niet alleen concessiegever, vervoerwetgever en enig eigenaar van het Nederlands railbedrijf, maar bezat ook 99,9 procent van de aandelen.¹ De NS had dus een directe verantwoordingsplicht naar de overheid, wat de vraag oproept naar de formele verantwoordelijkheid van de directie en de invulling die daaraan werd gegeven onder de omstandigheden van de bezetting en de doelen en prioriteiten van de bezetter;
2. de NS van militair-strategisch belang waren, wat gevolgen had voor de aansturing;
3. het geheel van transporten in dit verband relevant onderwerp van onderzoek is, inclusief het goederentransport – zowel voor intern transport (kolen uit Limburg bv) als voor export – omdat de belangen van de dit soort transporten mogelijk ook zijn meegewogen bij beslissingen over personenvervoer resp. deportaties.

Dit project beoogt, kortom, een historisch onderzoek waarin het handelen van de NS wordt geanalyseerd in het licht van de politiek-bestuurlijke verhoudingen tijdens de bezetting. Die bredere, wetenschappelijk vraag zal in dit onderzoek leidend zijn. In dat opzicht sluit dit voorstel aan bij vergelijkbare onderzoeksprojecten, zoals het in voorbereiding zijnde project over de Gemeente Amsterdam tijdens de bezetting, of het inmiddels gestarte onderzoek naar de Vereniging Nederlandse Gemeente in diezelfde jaren.

3. EERSTE ORIËNTATIE OP EEN MOGELIJKE PROBLEEMSTELLING EN VOORONDERZOEK

Vooropgesteld kan worden dat het belang van de spoorwegen tijdens de Tweede Wereldoorlog nauwelijks kan worden onderschat. Het Duitse Rijk was, alleen al door de benzinetekorten, in toenemende mate afhankelijk van vervoer per spoor, voor het vervoer van materieel, voedsel, grondstoffen en – inderdaad – transporten, van de meest uiteenlopende categorieën personen. NIOD-onderzoeker Johannes te Cate heeft berekend

---

¹ J.W.P.P. van der Noort, 'Gemengde gevoelens. Vijftig jaar in de relatie NS-overheid', in: J.A. Faber, *Het Spoor. 150 jaar spoorwegen in Nederland*. Amsterdam- Utrecht: Meulenhoff 1989, p. 209.

dat in het totaal met inbegrip van de gedeporteerde Joden ca. 669.650 Nederlanders in variërende gradaties van dwang (tijdens de eerste bezettingsjaren gingen vele arbeiders vrijwillig) naar Duitsland zijn vervoerd, in overgrote meerderheid per spoor. Anders gezegd: van de 9 miljoen inwoners die Nederland toen telde, heeft de NS er in 1940-1944 zo'n 7 % over de Oostgrens vervoerd.²

Hoewel er door het onderzoek van de Parlementaire Enquêtecommissie³ en de publicatie van het bekende boek van A.J.C. Rüter, *Rijden en Staken*,⁴ wel vrij veel over de spoorwegen tijdens de oorlog bekend is, zijn er sindsdien nauwelijks op nieuwe bronnen gebaseerde studies verschenen.⁵ De *Commissie Individuele Slachtoffers WOII Transporten NS* heeft dan ook terecht vastgesteld dat het perspectief van 'transporten tijdens de oorlog' - in de volle breedte - nooit expliciet onderwerp van historisch onderzoek is geweest. De Commissie heeft de NS om die reden geadviseerd om verdiepend onderzoek te doen, niet alleen naar de transporten, maar ook naar het handelen van NS. Daarbij zou de verhouding tussen de Nederlandse overheid, de bezetter en NS bij het organiseren van deze transporten centraal moeten staan.

Deze aandachtspunten bieden een zinvol vertrekpunt voor nader onderzoek. Het vooronderzoek zou zich moeten richten op een verkenning van drie aandachtsterreinen:

1. De bestuurlijke verhoudingen en de interactie tussen (1) de Nederlandse overheden; (2) de bezettende overheden; (3) verscheidene instanties in het Reich; (4) de NS en (5) de Reichsbahn;
2. De praktijk van de transporten: de logistieke en financiële organisatie, het verloop ervan;
3. De verschillende groepen van gedeporteerden: Joodse en tot Joden bestempelde gedeporteerden, Roma en Sinti, politieke gevangenen cq verzetsmensen, dwangarbeiders, krijgsgevangenen, homoseksuelen en Jehovah's Getuigen.

De kennis over deze drie aandachtsterreinen – of beter: onze kennis van de beschikbaarheid en bruikbaarheid van materiaal op deze gebieden – loopt sterk uiteen. De praktijk van de transporten is, zoals de Commissie al aangaf, nooit onderwerp van onderzoek geweest. Als het gaat om de bestuurlijke verhoudingen, dan kan worden gesteld dat er nog veel vragen openstaan. Een vooronderzoek zal moeten aantonen welke bestaand en nog niet geraadpleegde bronnen in binnen- en buitenland beschikbaar zijn om de eerder opgeworpen vragen te beantwoorden.

4. ONDERDELEN VAN PILOTONDERZOEK

Het pilotonderzoek zou zich moeten richten op

- het in kaart brengen van bronnen en relevante studies;
- het aanscherpen van de vraagstelling voor de drie aandachtsgebieden;
- een uitgewerkt projectvoorstel, inclusief tijdsplan en begroting, dan wel een rapport waarin de onmogelijkheid van vruchtbaar vervolgonderzoek wordt beargumenteerd.

Een cruciaal onderdeel van het pilotonderzoek vormt een inventarisatie van bronnen in binnen- en buitenland. De indruk bestaat dat belangrijke delen van de NS-archieven in het

---

² J. Houwink ten Cate, *NS-transporten tijdens WO II*, interne notitie 2019.

³ *Parlementaire Enquetecommissie Regeringsbeleid 1940-1945*, dl. 7a/b (Den Haag: Staatsdrukkerij, 1955), 369-374, 390;

⁴ A.J.C. Rüter, *Rijden en Staken. De Nederlandse Spoorwegen in Oorlogstijd* (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1960).

⁵ Wel is er een polemiek gevoerd over de houding van de directie en met name het ontslag van President-directeur Goudriaan en diens vervanging door Hupkes. Daarbij speelde ook de beoordeling van de rol van de NS in oorlogstijd een belangrijke rol, al is niet heel helder welke. Zie o.a. Arie van der Zwan 'Goudriaan in botsing met de NS', Uitgeverij Scriptum 1991.

Utrechts Archief in sommige gevallen niet of nauwelijks zijn bestudeerd. Van mogelijk belang in dit verband zijn o.a. de archieven van de afdeling Juridische zaken, Personeelszaken, Financiën/boekhouding, en, nog meer, het archief van de Verbindingshoofdinspecteur tussen de NS en *Bahnbevollmächtigte* van de Deutsche Reichsbahn, waarvan de inventaris veelbelovend lijkt als het gaat om de verschillende soorten transporten. Voorts bevinden zich belangrijke archieven in het IISG (onderzoeksarchief Rüter), het Nationaal Archief (Archief Spoorwegen, Verkeer & Waterstaat) en het NIOD (transportlijsten, getuigenverklaringen, brieven en dagboeken). En dan zijn er nog stukken waarvan we niet weten of ze nog bestaan, zoals het archief van het Bureau Wagenverdeling.

Om de (on)mogelijkheden van een vervolgonderzoek vast te stellen, is het zonder meer zinvol te zien wat er in met name Frankrijk is gedaan. De Nederlandse situatie is mogelijk goed te vergelijken met die in o.a. Frankrijk, op grond van het Duitse beleid streven in heel West-Europa dezelfde, lichte beheersstructuren te hanteren.⁶ Een vergelijking met Frankrijk is ook zinvol omdat in dit land al veel onderzoek is verricht.⁷ Daarnaast zal er ook verkennend onderzoek moeten worden gedaan in Duitse archieven, hoewel het ongewis is of daar veel uit zal komen.⁸

5. OPZET PILOTONDERZOEK

Het NIOD heeft de laatste jaren enkele qua grootte en complexiteit vergelijkbare onderzoeksprojecten langs dezelfde lijnen voorbereid, waaronder projecten over Rechtsherstel Joodse Slachtoffers voor de Gemeente Rotterdam, over het functioneren van het ambtelijk apparaat 1940-1945 voor de Gemeente Amsterdam, en het optreden van de VNG. Een pilotonderzoek maakt het mogelijk tot een scherpere afbakening en vraagstelling te komen en stelt de financier in staat een gefundeerde keuze voor de reikwijdte en vraagstelling van het vervolgonderzoek te maken.

Dit vooronderzoek stelt een aantal specifieke eisen aan de uitvoerder(s), omdat men (1) goed thuis dient te zijn in de bezettingsgeschiedenis (2) een goede kennis van Nederlands, Duits en Frans dient te bezitten (3) bovendien affiniteit moet hebben met bedrijfshistorische problemen. Het is de vraag of deze eigenschappen in één persoon te verenigen zijn; indien dat niet het geval is, is de second-best optie een hoofdonderzoeker met de kwaliteiten (1) en (2), en een tweede onderzoeker die ruime ervaring heeft met (3) bedrijfsgeschiedenis. Het NIOD is bereid om dit pilotonderzoek op te zetten, daarvoor geschikte onderzoekers aan te trekken en vervolgens voor adequate begeleiding te zorgen. Het onderzoek zal

---

⁶ German policy was to leave the operation of the railways of the western occupied areas to the local people.”; Alfred C. Mierzejewski, *Hitler's Trains. The German National Railway & The Third Reich*, Stroud 2005, p. 99.

⁷ Zie o.a. Ludivine Broch, *Ordinary Workers, Vichy and the Holocaust: French Railwaymen and the Second World War* (2016); [Raphaël Delpard](#), *Les convois de la Honte, enquête sur la SNCF et la Déportation (1941-1945)*, Paris, Michel Lafon, 2005; Christian Bachelier, *La SNCF sous l'Occupation allemande, 1940-1944, Rapport documentaire*, [IHTP-CNRS](#), Paris, 1996; Jochen Guckes, « Le rôle des chemins de fer dans la déportation des Juifs de France », [Revue d'histoire de la Shoah](#) : [Le Monde Juif](#), n° 165, 1999, pp. 29-110. Zie ook https://fr.wikipedia.org/wiki/Convois_de_la_d%C3%A9portation_des_Juifs_de_France.

⁸ In Duitsland is alles zo ongeveer door één man uitgezocht, die helaas is gestorven en niet alleen een indrukwekkend oeuvre, maar ook een archief heeft achtergelaten: Alfred Gottwaldt. Het gaat hierbij om kopieën die betrekking hebben op de transporten van Joden. Vgl. ook Alfred C Mierzejewski 'Hiler's Trains. The Herman National Railway & the Third Reich (University of North Carolina Press, 2000)

worden uitgevoerd volgens de criteria die de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen heeft opgesteld om de wetenschappelijke onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij gaan ervan uit dat het vooronderzoek zal, ongeacht of dit door een dan wel twee mensen in deeltijd zal gebeuren, in zes maanden kan worden afgerond, inclusief de eindrapportage. Gezien de complexiteit van de materie wordt uitgegaan van een onderzoeker op postdoc niveau (schaal 11.3); daarbij komen kosten voor reizen, kopieën, begeleiding.

6. TIJDSPLAN

Maand 1: inlezen van alle beschikbare literatuur binnen- en buitenland;

Maand 2-3: inventarisatie tbv aandachtsgebied 1 en 2, in Utrechts Archief, Nationaal Archief, NIOD

Maand 4: verkennend onderzoek Frankrijk, Duitsland

Maand 5: inventarisatie bronnen aandachtsgebied 3

Maand 6: eindrapportage, met plan vervolgonderzoek.

7. WETENSCHAPPELIJKE ADVIESCOMMISSIE

Drs. H. Berkhout (NIOD)

Prof. dr J. Houwink ten Cate

Dr. Joggi Meihuizen

J. Steenhuis (Gemeentearchivaris Rotterdam)

Prof. dr Frank van Vree (vz)

VAN DE PENNINGMEESTER

Ook in deze Nieuwsbrief kan de penningmeester niet genoeg benadrukken heel blij te zijn met alle donaties! Zij dankt de gulle gevers van harte.

Alvast veel dank!

Voor de goede orde vermelden we nog een keer dat diegenen die de Nieuwsbrief als hard copy willen blijven ontvangen weer het bedrag van € 20,00 euro moeten overmaken op onze rekening: **NL26INGB0000394148**.

VERZOEK OM VASTE DONATIES

Het bestuur is meer en meer bezig de geschiedenis van het kamp en de oud-gevangenen te digitaliseren, de Nieuwsbrief wordt gemaakt en verspreid, er is soms acte de présence bij herdenkingen van andere vriendenkringen waar een krans gelegd wordt. Zo zijn er toch vaste onkosten per jaar, zonder echte vaste inkomsten.

Aangezien wij een stichting zijn en geen leden hebben die een bepaalde contributie betalen vragen wij nu om uw regelmatige (per maand of jaarlijks) bijdrage.

De stichting Vriendenkring Oud-Natzweilers heeft het zogeheten **ANBI** kenmerk: Algemeen Nut Beogende Instelling. Dit betekent dat giften aan onze stichting aftrekbaar zijn van de belasting. Maar.... dit moet wel voldoen aan een aantal voorwaarden.

Kijk voor informatie op www.belastingdienst.nl.

Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers

Rekeningnummer: NL26INGB0000394148 ovv Donatie 2021

Bij voorbaat zeer veel dank!

GIROLOTERIJ

De activiteiten van de Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers, waaronder de uitgave van dit blad, worden mede mogelijk gemaakt door de opbrengsten uit de Giroloterij en de Bankloterij. Uw deelname aan de Giro- en of Bankloterij wordt daarom van harte aanbevolen.

vfonds, Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg

Binnen organisaties van oorlogsgetroffenen vallen steeds meer directbetrokkenen weg door vergrijzing en overlijden. Het vfonds ondersteunt een respectvolle afbouw van deze organisaties, eventueel door samenwerking of samenvoeging te stimuleren. Meer informatie op: www.v-fonds.nl.

De bijdrage van de Bank-Giroloterij en de Lotto maken het werk voor het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg mogelijk.

BOEKBESPREKING

“Tot op de dag”: het persoonlijke verhaal van UAF-directeur Mardjan Seighali

Hoe is het wérkelijk om te moeten vluchten en in een onbekende omgeving opnieuw te beginnen? Dat weten alleen de mensen die dit zelf hebben meegemaakt. Eén van die mensen is Mardjan Seighali, directeur van het UAF.

Het is alweer ruim dertig jaar geleden dat Mardjan met haar twee kinderen vluchtte uit Iran en op zoek ging naar vrijheid in het onbekende Nederland. In de jaren daarna kreeg zij steun van het UAF, de organisatie waar zij nu leiding aan geeft. Na lang wikken en wegen besloot Mardjan haar persoonlijke verhaal op papier te zetten. Dit deed ze samen met schrijver en journalist Job Hulsman, een goede bekende van het UAF die al veel verhalen voor ons heeft opgetekend. Nu kan iedereen het lezen.

In 2019 heeft zij de Comeniusprijs ontvangen. De jury noemt de geboren Iraanse een ‘enthousiast inspirator in de samenleving die mensen weet te verbinden en ondersteunen zodat ze hun eigen grenzen in de samenleving kunnen verleggen.

Dit boek grijpt je aan, je leest het in één ruk uit.

Het boek is o.a. te bestellen bij [bol.com](https://www.bol.com)

- Nederlands
- Paperback
- 9789026353291
- Druk: 1
- januari 2021
- 256 pagina's
- Euro 20,99

Arq Psychotrauma Expertgroep

Kenniscentrum vervolging, oorlog en geweld

Voor vragen op het gebied van wetten en regelingen voor oorlogsgetroffenen, maar ook voor vragen over zelfhulpgroepen, therapeutische hulp of maatschappelijk werk, en voor literatuur over de tweede wereldoorlog en zijn gevolgen, kunt u terecht bij de Stichting Cogis.

Oorlogsgetroffenen, hun partners en kinderen (ook de naoorlogse generatie) zijn welkom bij

Arq Psychotrauma Expertgroep
Nienoord 5
1112 XE Diemen
Telefoon 020 – 660 19 30
Fax 020 – 660 19 31
E-mail info@cogis.nl

Bezoek is - na telefonische afspraak - iedere dag mogelijk.

“De bijdrage van Bank Giro Loterij en de Lotto maken het werk van het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg mogelijk”.

COLOFON

Redactie

Nicole Planjer
& Marjolijn de Loos

Inzenden kopij

Nicole Planjer
Segbroeklaan 132
2565 DN Den Haag
Tel: 06-24769585

Uiterste datum inleveren kopij:
*(indien getypt in computer, s.v.p.
per e-mail of diskette meesturen)*

15 november 2021

Eindredactie
e-mail: nplanjer@hotmail.com
& Marjolijn de Loos

Nicole Planjer

Printed by

GrandPrix Copyrette
Parnassusweg 214
1076 AV Amsterdam
Tel: 020 – 664 59 09
Info@grandprixcopyrette.nl

Reisorganisatie
e-mail: marjolijndeloos@gmail.com

Marjolijn de Loos